

(uppg. fr.
Plesings m., Handbörds bok
1.26-27
fr. Skatölös m., Åbo bok sid. 34)
ACC. N:R M. 14972: 1-40.

Landskap: Småland Upptecknare: Alma Nilsson, Torshult
Härad: Stranda Berättare: uppteckn. m. flera; se uppt. bl.
Socken: Döderhult Berättarens yrke: den baksida!
Uppteckningsår: 1955 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kvinnor och kvinnadrift. s. 1-40.

Lu F 99

8/2-55

Berättare i sidan 3. Carl August Carlsson
Brennri. Pärkasavik.

En redbar och välsagad skräddarbonden
född på ön liksom fadern. Inte endast han, han
berättat utan så god som hela öns äldre befolkning.
där han ingen tjuga, ty ännu ut aut — om alla,
inte minst från gammal t. d. T. de somnas på
1940/1940 talen har upptecknaren upptäckat ut
på ön, flera bekräftar för att uppteckna om gam-
la och folk. Berättaren har särskilt god
minne och evnen till. Ännu vid 75 års äl-
der deltar han i feket. Upptecknaren har
aldrig hört sig med endast t. berättare, flera
bör utfrågas. Med anledning hörar han jag
här, på samma blad ställt mig själv som
berättare, då jag nu snart lägger ner staven
är jag glad att kunna tillvarata så myck-
et är efter världen. De flertalet berättare är nu döda.

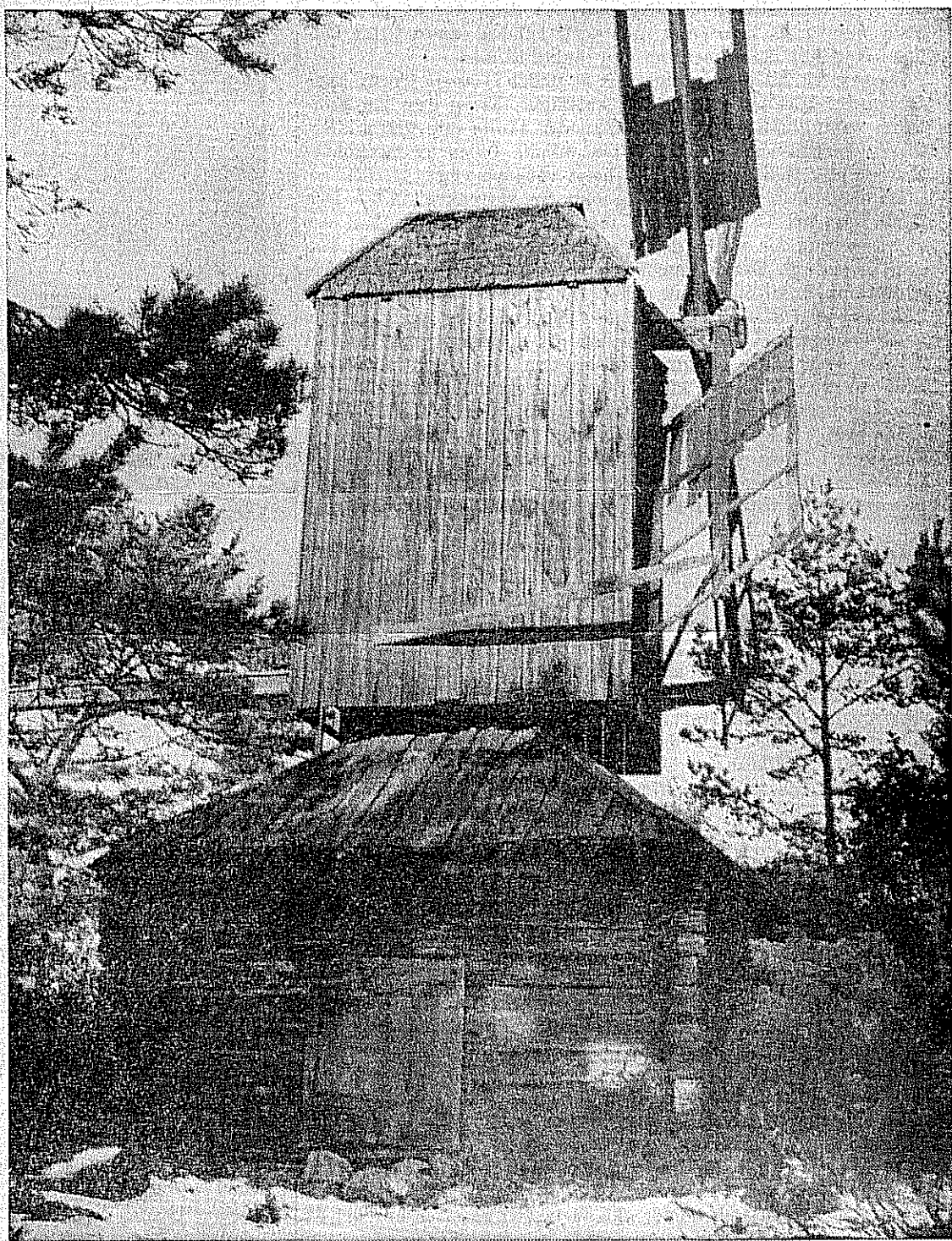
Berättelse ^{se sid. 8.} se baksidan. Han är född i Fliseröd men
gjut på gränsen till Döderhult. Kon^{te} Lant-
brukare — och från barndomen var en t.o.m. bär-
såd till Hyddans i Försniet kvarn, där han i mer
än 50 år besökt de olika kvarnar som fanns dees
i Döderhult och dels i Fliseröd. En förståndig
och sänkaffens person. Make till upptecknaren.
Vilken Ochrå han gynnade en vad som här be-
rättas är samning. Stel Nilsen avled 1934,
dels förenan och han en Hammar Långs lant-
hållnings-sänkap en finare guldur i helan-
ing för idoghet, och flit. I hela sin 68 åriga
liv bodde han i den by där han dog. Han hade vel-
en blick både för gammal och ny t.o. Vi fick
leva tillsammans endast 12 år, men vara förut —
i 10 år så godt som grannar, då Jätn-gården jag
skatte som ligger i Dhet, och Boda by, där han bodde
ha endast Lierån som socken gräns Fliseröd Dhet.

Kvarnar och kvarndrift.Från Döderhults socken SmålandLuf 99
/ 1

Väderkvarna ha förekommit mycket sparsamt här på de senaste hundra åren.

Bland de rätta kan spåras två mycket enkla sådana från Cön Pernnå, belägen i Bolmar sund 5 km från Pärkallanäs, och tillhörande Döderhults socken.

Förmodligen kan erata uppgifter om — den reita av dessa två som ännu står kvar på Pernnå, erhållas från Landsmuseeriet i Uppsala — dit prof. W. Collier i Uppsala råkade på 1940-talet besöka Pernnå och där gjorde en frentändig teckning om kvarnens konstruktion, dels en ritning och frentändig modell, skuren i trä, mycket noggrant

Den gamla vädervärnen på västsidan av ön har sina vingar låsta sedan många år — men i det gamla virket lever minnen i inristade namn.

på Brunnö Döderhuset.

Kortet Lästet januari 1955.

M. 14972:1a

enligt av mig 1948 erhållna uppgifter,
av års befolkning på ön, och dels vid
personligt samtal med berättaren.

Denna kvarn äges av den ännu oskiftade
ör. gemensamt 1955.

Då nytt tak pålades 1947, utsändes av
— bevararen — en lista för teckning av fri-
villiga bidrag till omkostnaderna, även
sommargästerna bidrog här till.

Det vad uppt. från neta om Rummö's gamla
kvarnar har uppt. insänt åren 1946-1949.
till Landsarkivet, dock ej som svar på fråga-
-lista (sådan ses i detta ämne) utan i en längre
skildring om gammalt folklev på ön. Jag anser
det därför lämpligt att här berätta med det gamla
öfolkets bevarat i minnet om deras förfäders kvarnar.
Det är icke bara l. 1:es man utan 8 av bevis äldre
emmeränare som berättar — vad deras fäder berättat för
dem.

Vad gamla handlingar visa från år 1766
fanns då inga kvarnar på ön. Någon
gång senare byggdes 2 st. bäddkvarnar bygg-
da Rummö. En vid Södra-gården och en vid
Norregården. Avståndet mellan dessa är omkring
1 km. Södra-gårdens — den ännu kvarstående
kvarnen, är belägen på en liten holme tät in-
vid Land. Norregårdens däremot på öns högsta

punkt. Denna kvarn blöte mer en hätt värm-
cekulskiftet. Men som utgjort grund till denna
kvarn, liksom de båda kvarnstenarna ligger
allt sammanslagna på denna plats till ett
minne av kvarnen. Det är öns befolkning som
speciellt utgjort denna orsak.

Lagermännen berättar att när kvarnen skulle
byggas — av den gemensamma befolkningen —
visade det sig att inga så stora träd växte på
ön att de räckte till kvarnstock åt någon av
dem. Begge kvarnarna byggdes samtidigt.

Baron Petrusse på Lönne herregård
visade sig då villig att lämna dessa träd.

Endast en tall lönades, men denna
"var så lång och grov" att den delades och
räckte till båda. Obs! I den ännu kvarstå-
ende kvarnen — på Kvarnholmen — visar
det sig att stocken är övergård ganska djupa

i jorden, samt ligger ända upp i överhuden.
Tersämining för denna mäktiga lapp
förbehålls Baron Telford sig i lappmål
(= 8 $\frac{1}{2}$ %) kg. Torst är ligen, — hur länge em-
telas ej, men förmodligen så länge
Kvarnstöcken hålls.

Kvarnbyggmästaren heter Heller, ingen
ait om han var Cölännig (fr. Cöland) men
någon anser det. Den byggmästaren berättar
de gamla att när kvarnen — en, efter
en, blev färdig blev byggmästaren upp på
takket samt stälde sig där på huvudet,
till de närvarandes påse-ende.

Ingen malning har förekommit under 1900-
talet. Kvarnstenarna äro brytna
ur en klippa på ön. Vidare berättas
att all såd som skulle malas måste
först lockas i stugans bakrum, man

troz aŭspöden mätte vara synnerligen väl tor
fös aŭ hemma korsas mellan de mindre hårda
kvarntenaarna. Mjölare fanns ej. Hela lagn
— på 1800-talet omkring 75 personer (mot nu 50)
hade del i kvarnarna, den som behövde mala tog
en slämp rōj (råg) eller ka-van (hane) på
ryggen i en kelnvänd påse (säck) samt gick ut
[Låstad] i malde. Den ännu kvarstående
kvarnens innerväggar är fuktklottrade av gamla
och — möjligen yngre — anteckningar samt anturme
märken. — Uti en sepptecknaren ej upptecknade i
tro av Decent Trar Mode-er gjort ditta. Antia
håer jag mig endast till de omentliga berättelserna.
Någon slags kvarntomite eller Rå, Läs ha
frennits, kan kallas än i dag Kvarngubben.
Denne gubbe ansågs som en slags elakt
troll, vilket också väktade de urgamla
fornlämningarna på ön och rime skada folket.

Men framför all valde han kvarnen.

När inga kvarnar funnits på Runnå ha öbor-
na "prekter" i en såd örn från den gamla
vattenkvarn vid ån i ena gårdens ämneklubb,
och så ena Döderkult. Här fanns nästan alltid gott om
vatten, hit sändes till en mald ända från Öland.
Således berättas att på 1850-talet en ölands bonde
med segelskuta inryckade och dog hastigt på gästgä-
rsgården i Rikshuset (under väntan på malning tog han
en här) — ej långt från ånns kvarn — något bärhus
eller lämplig plats för döda fanns ej utan man kände
upp liket på skallen över stallet, hans liket kunde
hentas av den dödes anhöriga. När voro emellertid
gästgävarens vänner så mörkrädda, att de ej våga-
de gå upp på hö-skallen (slindret) för att hämta ner
hans att hämta. Men berättarens moder den 30 öriga
frigan hon vågade. När hon kom ner från skallen pågick
gästgävarn: Låg ötämningen still? Ja, svarade han.

Ända till fram på 1870-talet fanns det gott om
s. k. skvall-ter här i Djäderhuset. De flesta
hade bevarade sin egen skälla (= mindre vatten-
kvarn) vilken byggdes var som helst där vattnet
skallade lite — mer eller mindre. Vid de många
små bäckarna, som ofta förenas de små moss-
sjöar och s. k. gölar, vilka ofta ligga in-
sprängda i de oländigaste grett (sten-hi-en)
fanns nästan alltid ett litet fall. Här maldes
var och en bords sin säd efter den tur och ord-
ning som bevalagen bestämde. Tvårest för det
ha varit att transportera dit, och där, säden,
Man måste också passa på om hösten innan
vattnets frös till is. Likaså på våren (när viken)
innan vattnet tockade ut. Fanns så stort fall att man
än hade såg, där en s. k. Bre-silj-e-såg-en rekt
upp och nedgående sågklinga, tydligen med kvarn,
kallades det hela för: silj-kvarna, här maldes
och

så gader, nästan dygnet om den tid vattenet behö-
des, men vid Tomas-Messe (även Tomtar-mässdag)
den 31. dec. liksom de 3 dagarna kring vintern sol-
ståndet skedde ingen kring-gärning göras
= något arbete som gick cirkulärt, inte heller till
Djupeln = (vatten för park) ty i så fall fick
kreaturen kring-sjuka — sen på våren,
= de räglade och blev grå i kummet. — dessa
förelämnar ju, — men ingen förstod att det berod-
de på föderbrett — ja, t. o. m. svält. Därför
skedde man sig för att låta vattenhjulen gå.

Tomtarna själva brukade vaka över att den
Tomas-dag högtidshölls. Se till rikt sid. 84.

Utom alla dessa små skälter fanns sen 1800-tal
omkring ett flertal s. k. tullkvarnar. Det var större vatten-
kraft vid dessa, och till någon av dessa körde man
när skälterna saknade vatten.

Den väckand tullkvarn kette Värbo kvarn,

Den som tiskörde Verbo gods i Meiterkult men
är belägen på den del som tiskör Döderkult. Kraften
i denna vattenkvamn togs ut Vira-än vilken kin-
ner ut här i Balmar sund. Tjootals större
och mindre vattendrains kvarna på fienis
enom Döderkult sen från den tid man började
korra så den. Många mäldebönder med större
mälldas ha dock mät i torrar eller hård
kygla mät färdas utan sooken till där be-
fintliga större kvarnar. Den mycket besökt
utan-sooken besökt vattenkvamn gar.
Skrika kvar i Fliseryd på gränsen till Döder-
kult, med kraft från en gren av Emmens
vatten. Se till en lanthistoria härifrån
sidan 26. Betaening. Björnarnas ställe
Före 1917-1919 betalades med tull
där efter kontant.

tullering, därefter översigick man mer och mer
 att betala med pengar. Före 1920. Mättes
 säden, efter 1920 vägdes den. För riktnings
 betalades dubbel tull. Så länge man mätte
 säden hade varje köpare en så kallad tull-
 kopp ett mindre kopp — eller hättkärl som
 repade 1 kopp. Tullsäden dels såldes
 redan den målets till myll, dels anslådes
 myllaren den för eget bruk och dyes
 tillan hade alltid en fördel som följde
 med vid kvarnarendet, och hade 1-2 kor
 några snin — ofta en färget som at-
 tades för eno herregår. I slutet av
 1920 tolt bebyggdes en kalskarn i Co-ham
 och många köpte då msta där, trots
 att den var dyrare, men den gav bättre myll
 och var man kunde ta med några säcker
 när man like-väl för åt stam.

År 1955 är det otroligt att en kunde sam-
odla råg och vete köper bröd. Däremot
händer det att man köper mjöl — om man anser
att det är bättre än hans eget.

Dammarna fanns, så gott som alltid, vid alla
större vattenkvarnar, någon del av fiskerierna
hade oftast mjölnaren, oftast en skäl-
kista (en i vattnet — ovan fallet, mer byggd
trä-kista där ålen hamnade.) Vid Skrikka
kvarn — på gränsen till Döderhult, fångades
fordon både mycket fisk. Ort, var en fisk som
förekom där, den såldes mest till mäslebänderna.

Mjölare ha oftast varit väl anordnade, de
voro i regel välbergade fastän de ingenting
ägo, men de hade fri lejtad och red, någon ford
leijföda åt åtminstone 1 ko och en pul-e-ges.
Någon fisk, samt så gott som alltid några gåsar,
ankor, höns, och oftast några bi-stockar.

Vid de stora kvarnarna som ägdes av godien, fanns ofta
feirket utom den der en särskild feirkare som ofta var
skottspaktare eller någon slags förmän för några di-
strikts heder i samband med jordbruket till ex. jägare
(= jaktvårdare och feirkare). Ja, konveneren var så-
väl i Mellan Mjölarna, men det var säkert att dessa
fägnade kunderna med sprit, man blev intallat bjuda
mat eller kaffe. Aldrig har man hört om Mjölarna
att de såp och slags, utan de färdig är slivas kverne.

Bland allmoget var han väl anedd även om
det gånkades om att en eller annan teckade
för mycket. Ja, han fick hedersuppdrag men
under den gamla oräddiga brukningsformen
efter fyrtio hade han ej alltid röst rätt, och dugde
då ej. Senare ha Mjölarnas kompanier tagits
i bruk vid val av kommunala befattningar.

Vid kalar ansågs de ha samma rang som en
medelgod, eller mindre, bonde. Mjölarna till

hörde oftast en mjölnar-släkt, så är det än i dag
Kvarnarendaten Henrik Kvarnefors i Hagmans
kvarn Lilla Kvarn, är född på samma kvarnställe
som hans fader innehade i mant 40 år, hans fader ätes
igen på mjölnare vid Kerbo kvarn i Döderhult.
Vid Skerfva kvarn har denna innehavts av en
gammal mjölnar-släkt, far och son innehade den
efter varandra i 2 generationer — Men äte nu:

Ja mjölnar-drängar fanns vid de större kvarnarna
Här mjölnares egna söner — eller dötters bliv
så stora att de kunde — åtminstone med modern
hjälp sköta kvarnen en eller annan må, medan
mjölnaren, som kanske (och ej sällan) vakat i flera
dygn ^{sov} när det fanns mycket värd. Mjölnar-dräng-
arna fick sköta malningen, bära upp säckarna
samt bära ut dem på bondens lars. Det var
fordom ej vanligt med kross utan säcken bars,
upp till kvarnen och tändes. En mjölnar-dräng

ansågs som andra drängar t. ex. smedens. Så fort
han lärt yrket och kunnat slå ut en kvarm åt en mjölnar-
-änka e. t. l. ansågs han för mer än en bond-dräng.

För länge sedan t. ex. vid 1800-talets början och tidigare,
tycks man ha torkat säden före malningen. Därefter har
hufvudlinaren sett i gamla gårdshandlingar, där
staten sålt gårdar till prästpersoner, och där ha man
och ekonomibyggnaderna omtalas, bland annat en
torst-stuva (märk, icke basta, sådan fanns därjämte)

För 60-80 år sedan förekom det dock att några
torrade spannmål före malning, detta om säden var
dålig eller vätemskadad. (Obs! Äfen hand som
kvarmmaskinerna - särskilt den kvarmaskinen, förkärna-
des upphörde denna torkning - i bekregnen - .

Om malning. Transport till kvarm skedde: för 1912
ofta med oxar, stutar, eller en enbets-oxe, senare mest
med häst, en eller två-bet. Man drog på dragkärr, eller
en s. k. bak-vagn. Ofantligt många småbrukare -

hustrur och deras barn baro på sin rygg — Sänkar
brödsäden till och från kvarnen således bar
berättaren (upptecknarens make) som 7-10 åring ofta
i sänkar med modern, en slump säd på ryggen
från gården. Stenbäcken (som föräldrarna ärendade
då) och till Hylldans kvarn vid Bondtorshuset
5 km. Detta gör än spara dragarna, en par stutar
och en stor enbutsor, som dels användes vid jord-
bruket, och dels vid vinkes- och brädhörnens
förtjänt, för än hjälpa upp ekonomin, och få pengar
till ärendet för gården. När säden bars, så länge
vägar till kvarnen, tändes i den på bodgolvet stäl-
da påsen (säck) och man vände seneför hur mycket var-
och en ork-t (orkade) bära, detta tändes ut i påsen,
seneför halv (olika storlekar på säcken), därefter
kröts säcken väl, — (sängen d. k. kårrengs-knut)
utan en knut där vardera änden sätts åt var sin,
Säcken vältes omkull på golvet, och säden jämnades

sit på säu som man vid bäddning jämnar en kudde,
ett stort snöre (en sämmen) knöts en på säcken
men (utsä blev det — emellillett för delat i 8 parti-
er, säcken togs därefter lepp från golvet, och pla-
cerades på ryggen, med vita snöret men öns stela
således fick man halva bördan på ryggen — och halva
på bröst och, möjligt en, mage. Man var också med
hela kroppen. Berättaren säger att första 15 minuter-
na gick det ganska bra — men sen blev det tyngre
och tyngre, ju längre man gick. Men en medan
mor och son var sådan till kvarnen kände fadern
och den lilla ledda prigan på 15-16 år, kora t. ex
brädes var sitt lars till gräshandlare Hallenträsk
i Pärkärra, dit var det 7 fjärding svag.

Fattighjonen de var, så god som alltid, ren
såd till kvarnen d. v. s. de som orkade gå.
Den här till kvarnen kände ju sätta ner säcken och
vika sig. Det ansågs d. v. s. att ta ut för stor

börda, bättre då gå å gge. Ett ordpråk härifrån, och från denna tid 1850 — 1890 säges också: "En lat dräng, förtar sig hellre, än han går två gånger."

Den mesta — ja, så god som en brödsäd sammansmaldes — ville man ha lite fint bröd till kalas eller jul, så riktades denna i hemmet av husets egna kvinnor, vilka t. ex till julestod i kvällen efter två och riktade det från kvarnen hemkomna sammansmalda kornet. Vete odlades obetydligt långt fram på 1900-talet, vetebröd förkom ytterst sparsamt. Men den som hade vete, lät malla och sikta detta vid en kvarn som hade siket, det hade ej alla. Kornet kunde, ännu det, ända till 1870-1880. endast sammansmallas vid kvarnen, sen siktade man en viss del därav hemma, och använde detta siktade kornmjöl till s. k. kofse-

mjöl (lin arred mingar, doppa (med ägg och
mjöl) i två kroppskakor o. s. v. Uppfödanarna
har aldrig hört om en såd. fick särskild be-
handling vid kvarnen innan den ötes i tratten,
men berättaren har sagt, att vid de flesta, åt-
minstone större, två-vattenkvarnar fans,
kvingcekelkäftet, en slags "manick" som
kallades spets, och när såden slog ännu den
na flögo sagnar (sådans fanns) och ströp-såd-
fröle o. d. i från. Och även tjälva spetsarna
på varje korn, slogs av, — och blev till djur-
foder. (Obs. att spannemål var ju dåligt ken-
sad i äldre tid.) Detta mjöl som nu fram-
kom efter följande behandlingen — på spetsen
kallades näbbat mjöl — det var bättre
än det som endast sammanmets (jfr o. h.
på de olika benämningarna). Sammanmets,
näbbat, och teppat (det sistnämnda hade gått igen

en särskild marken. Säden förvarades i
kvarnhuset (medre väning.) I äldre
tid rengjordes kvarnen med gäs-vingar.

Det var vanligt att varje män-a-bonde
fick tillbakka mjölet efter sin egen säd. Ja
man "kvarnade" när vädret var lämpligt d. s. s.
inte så kallt att kvarnhjulet förs fast, eller
man måste vänta medan kvarnsännan
isades (smades från is). Att man ville ha en
egen säd bestodde säkerligen på att man
fruktade på sämre, än den man lemnade.

I alla gamla tuss-vattenkvarnar
fanns en s. k. kvarnkammare, anordnad för
den som väntade på malning d. v. s. de som
kom med ett större eller mindre last, och ville
ha det med sig hem för att slippa köra h.
gänger. De hade lite matsäck, ingen lagd
sig omat, annars fanns ju eld i kvarnkammaren.

Gästfri eller kunnigerande Mönan bjöd några
 gång sina långväga kunder på mat eller
 kaffe — ja hade man t.ex. en stort tvä-bets-lav
 med säd, värdesatte Mönan dess ägare mer,
 än den med mindre, därför hände det att de föro
 bleo mer omhuldade, Mönan ville ju också
 att denne skulle återkomma, och krusade
 lite mer för denne. Men såg mald bonden
 på att malningen utfördes perfekt, samt
 att Mönan ej tog mer tven än han hade rätt
 till, vidare såg man till att man fick målet
 vid de kvarnar som hade de bästa maskin-
 erna, särskilt hos grov eller fin sikten var
 om mjöl skulle siktas. Inte alla kvarnar
 hade grynverk, skulle man av det medhårda
 kornet få någon säd med till korngryn, omöj-
 ligen ibland fara till en annan kvarn än den
 man brukade, i sådana fall gladdes Mönan,

Och var mycket tilmötelse-gående, i förhoppning på
en ny kund. Ohs! Mjölmarvsket var delvis ett så-
sångs-arbete, vissa tider på året och med enormt med-
elbörd och jämn vattenströmning var brodskan och arbets-
tiden mindre, då kunde en del gylskunnige möd-
er ta sig arbete med t.ex. sten- eller murningarbete,
tak-späns-kyfling etc.

Att säckarna som ledades på möldkaset borde
ligga med knuten åt samma håll — och samma,
thar ju en helt naturlig sak, med ansiktet hade de
tagit lagts så att ej möllan, eller hans hjälpare
skulle behöva springa — som jag för — men det kom
utan vint för varje gång att kicket här de bor-
de gå, för att snappa lag i påsk-knuten.

Läjligen har någon nyckfull person, ansett
det ha en möjlig betydelse! Vål börjat på
halvgjort arbete — säger ett ord. = Bedan från
början måste ordning råda, för lyckad fortsättning.

Ordsprik från Döderhult, om Möllare
och Kvarnar.

Då kemmer mycke vatten (förbi) medan
möllan sover. Den fört kommer till
kvarn får fört målet. Det förte
ordspriket syftade på försjeda tinfämen
och användes mest som ett slags varnande
exempel. Så gjorde ännu det andra, den
som t. ex. bortade-repade en-e-bär, eller plökte
kräsa, om hörta (hörtarna) när bären bledde
onogna, och därmed rev åt sig ännu den som
rätteligen gramme borde ha — denne kan för-
svärade sig med ää: den som fört från till kvarnen
(= skogen) här, kan fick bären — fick fört målet.
Ännu-bär liksom målet, maldes al-
drig vid kvarnen, utan dämme (dessa) mal-
des av kvarnen-fölke, på hemkvarnen.
- En hemkvarn som drags med handkraft.

När tonnen hindrade mal-ming-a
 i begrepp: då ä longe, sen detta hände,
 men då ä levande samning - säger gamle Erik
 i BO-horn (= Boda horn) en upptecknaren någon
 gång på 1820-talet. I har väl hört att då fanns e
 gammal sjukhus (säg och kvarn) i Lilla an, skälet
 (prästen) Milla dödes hus till i Lilla an (Lilla an) i den
 na kvarn låg ovanför Boda-sjukan, äpp
 mot Röske-holma. Här de gå en annan en
 tid på vägen, och här hade ägarna antaget en
 Mölle som såjde (sagade bräder och så. Nu
 skälla då hänt: att denne här Mölle = sägarn
 han hade e medhjälpare, i di arbetade bå na i
 da, heligt i söfmet, mennas då fanns vann.
 Ä denna här hade ingen förtyn (hän syn) te att
 Sändagen gick in klocka tolv på Lo-ä-dans-natto,
 Men då hände då en Lördagsmål kl 18, att kvarn-
 hjulet utan vidare slann-de. Mölle = sägarn tog

När Lonten väckte i kvarnen

Berättaren vittades som en flicka hos en släk-
ting, mjölnaren vid Skrika kvarn, dennes dotter
Torisa brukade sköta faderns kvarn somli-
ga nätter för att fader som kanske vakat en lång
tid, skulle få sova ut. Berättaren = kvinnan bruka-
de ibland hjälpa Torisa samt häsa henne väskor.

Om man kände flickorna sig mycket trötta
och ismriga. När de då hade slagit på kvarnen
1/2 timme låg på den ena, och 4 skäppor högre på
2 den andra, såg de en hund och småpratade,
men var klocka tölur på man, de beilöt sig då
för att gå ner i kvarnhuset och se hur stort
mjölet blev. Tagt och gjort. Mjölet blev bra.

Här nere var det varmt och gott, och som de kände
att det skulle dröja länge innan såden reennut
genom kvarnen så gick de till lite på de varma
och mjuka mjölsäckar med mjölet i sig.

Som lågo här, och — strax somnade, begge.
De sov också, och glömde bort kvarnen.

Plötsligt hördes en ivrig röst ropa:
"Lovisa! Lovisa!" Denna flöjde
(flög) genast upp i kvarnen, och det visade
sig då: att kvarnen gick i skot (gick tom)
= säden i skinnen hade taget slut.

Då begrep begge flickor att det var
kvarntornten som väckte, ty sådant
hade ju hänt otaliga gånger. Det var så
hört. Om de blev (blev) sådda?

Nej inte för tornten — men tänk om
kvarnen hade gått sönder.

Folksägen från Döderhult, om en o gudaktig
målare. Ten lång, och o chutänd tid till baka.

Detta är en sammandrag i stort, av den
länga, och i en flatal olika varianter, ännu väl-
kända historien om saen skarpe, i färgallre
eller skrike- och kvarn, i norra delen av
Döderhults- socken. (Kärligen fanns kvarn, Sjökatap.

Denne o gudaktige målaren heter
som sagt — holligen saen skarp men eh.
gamlas tale säu kallas han ching skarp.
Herrichut tycks ha varit det mest utmärk-
ande draget hos han. Han ansägs Lulla för
mycket. I emtska fäe bodde han ha blan-
dat upp det molda mjölet med kalk.

— varifrån han skaffade sig denne omteles
ej. En gång kände han tullat så hårt på
en gammal enkas mjöl, att han för att
kunna lemna rentig mängd mjöl, lagt

i så mycken kaff än krimman dog sedan ha
åtit bröd som bakats av mjölet!

Denne icke ansedde mjölnare dog som
alla andra en gång, och skulle på söndagen
därefter begravas i Söderhusets kyrkogård
där jordfästning skulle ske, rite, som van-
ligt. När skulle ju liket redan på lördagen
bäras upp till — antingen kyrkstallet
eller Väpen-kuret — begge delarna bruka-
des som bårhus — och den ene sängen såg
er det ena — andra den andra. Men —
kän J länka er: — liket gjorde sig så
tungt, så bäre-re (bårarna) hävdes må
(håll på) än dö, för så tung ble grubeen.
O när bårarna var klamma te Bräddale-
vägenkålet, mitta Lärmedal, i Hens-
kret, så orkte (orhade) de inte mer, utan
satt ner herte må, liket, där på en sten

över vatten, å denna sten som ju ligger
precis på väghanten när man kommer
från Döderhults kyrka — på vänstra si- en,
då går mot Tämmedal, han har aut sen
kallts (kallats) Skarpe-l-sten. ja här sattes
autså "Skarpen" där måna, på sen lattia
om mō-an (morgonen) ette, så kom bärarna
tiubaka och kemtade liket och bar det
over till kyrka (obs! hela sträckan från Möllans
hem och till kyrka = omkring 2 mil. (eller
så där.) Nu va då lika besvärligt och
teengt, änen i dag för bärarna, och — han
i länke er. Di kom förrent till kyrka,
så varken präst eller klockare fanns,
utan di som sät: stände in liket, och
fordfärdning kunde de fört söndagen
klärefter. Nu låg kyrkeby gård,
medes in på dörra, både till kyrka

och kirketan, ä' helt naturligt va gårdsfolket
lett att (ledsna vid) ä' ha den kemiske
männan i sin närhet, man var synnerligen
rädd för alla döda på denna gamla tid.

Sammelför tillade det sig så: att
trå Västgöts-knallar, som såde tyger, hade
kammitt till bygden, och hyrt in sig just
i denna gård. När gårdsfolket en kväll be-
räddade för knallarna om den kemiske mannen
att bränt pigan (tjänst flickan) i gården ä' hon
var då i det ringaste rädd för spöken,
ä' särskilt inte för Skarp-en. Då svarade
ena knallen om du tar upp keitlocket ä'
bär in liket i kirkan, så får du en
klänningstyg av oss. Jaha, pige kan
gick — — — — — på skulle, ank-
ligen försökt med detta, men blivit
så hjärt-rädd i ensamheten och mörkret

med den döde, ännu har blodd (hela) kross (sen-
ares. sprut) i sprang åt skogen, i fick barken
för ämnenstygg eller beröm för sin orädd-
het.

Det omtalade kan kanske
vara nog, annars är sägmen längre.

Det hettas berättade kan
mycket väl ha hänt, för upptecknarens del
låter det helt naturligt att t. ex. bärarna töte-
made, ty enl. urgamlat sed i Döderhult
tog långväga likbärare sig ej sålunda några
duktiga rep, innan de började vandring-
en, och några av dem kan ju därför ha tröttnat.

Att liken bars upp till kyrkan dagen
före begravningsen var heller inget ovanligt,
ty detta förekom långt fram — ja i mitten av
1800 talet. Sen får det kanske skrivas på
oturen att bärarna kommo förrent söndagen
efter — eller folkfontänen har dött så.

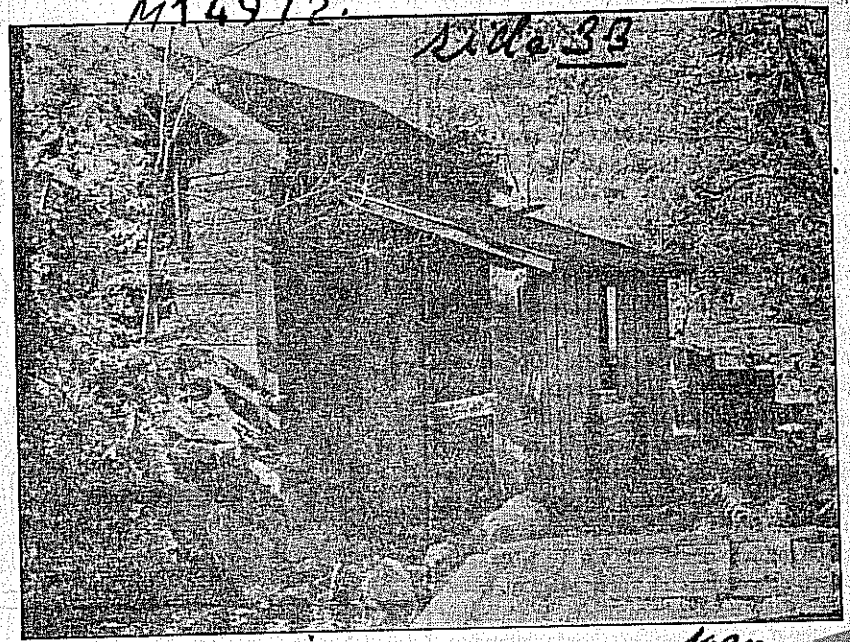
Enl. gammal folktro skulle den person som väte,
på väg till kyrkan med sin mödla; på hem-
vägen med hjölet, stanna på samma ställe
och med god vilje väta om hela samma laus,
i annat fall blev det stor otur för honom.
Förolyckad i sin egen skvalla blev,

trobliven vid cefelikefter, en framstående ko-
mmunalman och hemmanägare från Kyrrke-by gård
Döderhust, när han ensem vistades i skvallen.
Mannen kändes fastklämd i vägen kyrkas.
Sedan dess har målning ej förekommit där, men
skvallen där ännu 1955 kvar, den äges nu av
f.d. Döderhusts hembygdsförening.

Skvallen ligger i Döderhusts-bäckens som kallas
at i Halmar reud vid Guleas hamn. Döderhust
lär - enl. gamla papper, fått sin namn efter denna
bäck, som då hette Dödrann över händ
Dädrann. Sockennamnet ble Dödro-hust.

M14972.

Nilla 33

Ejare. Gamml "skvalla" nädanför Döderhults kyrka. *han*
från *bygdskådet* för en annan. *modulera*

Såta från Skatelöv. Häcken ä den mest rät-
signade lera (trappsdal) mjöllan ka-e?
Svar: Lämnen (tymonen) för den La-a (rännplats)
i Lää-käppen. (det betänka mätt varmed tuden
utmättas). Träckoppen = en svart rent trökär, i
äldsta tid, sknade hantel, därför måste mjöllan
— när han hentade upp tuten — stika ner tenn men
på insidan av käppen. Sant gripa tag om hanteln.
Tennens plats förmenade också ryggen
i käppen.

Veten 7 va då ä för folk som lever
på vass & bläst (vatten & vind)?

Svara (var) Mjöllan = mjölnarna.

Häcken sprenges rent i ring &
släpper bit. Svar. Mvarstenen.

Ordspåk. Den fäst kamma te
k. wa-ans — på fäst målet.

De gamla vattenkvarnarna här i Döder-
-huset höll sig till fram på 1850-1860-talet.
Med: vetom den lille gråklädda kvarntornet,
oftast en s.k. Törnte-smök = en mycket stor ringform
den kallas ännu kvarn- eller gårds- på. Den
var gårdens skydds-gud, den fick ej röjras
eller skadas — nej icke heller smås-as.
I gårdarnas kortaas var den ju tam, och
drack ännu i folks närvaro, den mjölk som
husbondsfolket dagligen hämtade till hemmet
samt lilla kor, men vad kvarnen beträffar
höll den oftast till kring dammens stränder
där den på sommaren — solade sig, badade,
sammal och njöt. Törnte-smöken höll — liksom
igeltrottarna rent för rätten och mörs men
var framför allt Lycko-djuret.
Igeltrotten ansågs ännu som ett
Lyckosamt djur.

Ett litet sammandrag om kvarnar och
 mjölnare, mjölnardrängar färder till kvarnen
 s. k. Detta gäller jernet till kvarnar i
 äldre tid. = Ett ordspråk känt öfver större
 delen av Småland lyder — på tal om kläder
 särskilt manskläder: att de passade s. k.
 till både kyrka och kvern. Den kyrkan var
 man på sinat klädd — men till kvarnen kom
 de man ej heller komma med sina lappade
 vardags-pärlor, därför hade de re-ela borden
 och klädgade drängarna en s. k. släng-klän-
 ning = en korttyp som användes — ja till
 kvarns och liknande bud. Den fick ej va-
 rennare än att den fick bli mjölig, det ansågs
 dock bra som en liten extra nöje att få
 köra till kvarns. Det passade borden en-
 torpar (med sin enhets) att få fara bort
 från träskguter och ut i kornet

t. ex. när hustrun låg barnsjuk hemma
 men i bästa fall hjälps till henne fört anskaf-
 fats). Lika så efter en kurlig trösta med
 hustru enligt. Svärföräldrar som bodde i
 andan tages och i gården, eller Torpet —
 ja (även Torpare kunde ha liknande skyld-
 igheter). Vid kunkanten efter 8—12 tim-
 mers frånvaro hade ofta den vänta stann-
 en lagt sig och möjligen hade familjen
 fått tvölinning. Många hade mätelbunden
 oftast såkat på vägen eller i karnan, eller
 hade han haft en bevilj prattend med
 anstän, samt, ej säcken från se många
 olika dragare — äg somliga hade så
 t. ex. så gamla och blanda otar bodde
 för 70—80 år sedan — här i Döderhus
 heron på ägaren hade så särdeles god
 tur med djur — o så då med an

di varte att han hää-de(hää) sig med tonto-
 smokier gav dem mejäck ä' pratade med dem,
 sen drog ju dömmu(dessa) turen till kräk-a
 (torndyren) ja mycket myketer fick man köla
 i kvarnen, mycket talades där om hur
 då va i fa-a-meis(men fars tid) den tyck-
 tes ju va gammelmådig i efterbli-en
 (efterbliven) — men man kunde ju också
 ta far eller farsars ömenterliga kvarnesa
 till utgångspunkt för ståtliga spökhuta-
 spökhistorier som t.ex när torparen i
 Wackre-hörru(wackre hagen) eller någon annan,
 ködde i otte (vid 1-3 tider) på natt-a, te
 skrike-kväm i fiserud, ä' hi set danne
 (där) borta de bö-e-lo-e (böda logan) —
 en slags sammansladda här — så blev de
 (blev) öta rent ä' vilda ä' sken-de (skenade)
 ä' i begriper att då va skäl-a-väng-

a-re (någon död, oärlig ego-delningsman
eller lantmätare) som brängt (rätt) skälet
= rågången = skiljegränsen mellan två
gårdar] ä nu hålls di där — efter döden —
ä spöke — ja nu, då ä många som ha
hört ä sitt blom.

Det fanns gott
om småkvarnar och skvallo: noramläng
Djurkult här skäl-ä-brängaren bekrädd
uppträda, men se vil vattenbrist mått oss
stora förmåningar ä i Skicks. Obs!

En vattenkvarn kallades så, om fallet var
så djupt att en stor del av vattenet gick under
hjulet, var fallet däremot så ringa
att endast stänket från än höll hjulet i gång
kallades de 2 skvallo-1 (en skvallo). Obs! Hade
än som lemnade kraft åt hjulet, så gån
och god treförrel som behöves för hjulets
drivning, kunde man — fast i sakta mak

like-väl (likväl) mala lite mellan t.ex. bakt
på morgonen och över ett uur två måla-
bete = tiden = betet (mellan två måltider).

Obs! Täckarnas utseende. Dessa utgjorde
Långt fram på
1900-talet mer hemvävda linne-säckar — av
det groita och fulaste linsgarnet. Men värdes
så, att de frita knuterna blev på insidan,
och säcken såg ganska snygg ut. framför allt var
värnaden så tät, att knäppat inget mjöl den-
stade ut. Täckarna var märkta med en tjär-
ad pennel i ägarens innatalier, eller bostänke-
ja, även herrgårdarna hade länge sådana
säckar. ty i lagsverks-lorparnas arendehan-
-trakt ensick linberedning och spinnensjät
gårderna. Man såg också dessa säckar väl,
framför allt för sättes.